

עומקא דפרשה

- שער הציון
- דין המצבה דיעקב
- מלחמתה של תורה

- בעל מום בהקרבת האבות
- מהותם של קרבנות האבות
- קרבנו של יעקב אבינו

פר' וישלח - בעניני קרבנות האבות

בס"ד ערש"ק י"ג כסלו תשע"ב

מהותם ויעודם של קרבנות האבות

הרב מנחם וינטר

בפרשת בלק (כגד) כתיב את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח. וכתב רש"י בשם מדרש נחומא אמר לפניו אבותיהם של אלו בנו שבעה מזבחות ואני ערכתי כנגד כולם. אברהם בנה ארבעה מזבחות וכו' ויצחק בנה אחד וכו' ויעקב בנה שתיים וכו' ואעל פר ואיל במזבח ואברהם לא העלה אלא איל אחד.

ויש להבין למה חישב בלעם את המזבח בהר המוריה כאחד המזבחות, והרי נבנה לצורך עקידת יצחק ולא לצורך האיל שהקריב אח"כ על המזבח. ובפרט לפי הפיוט שבמצרים היו לעם ישראל שלש מזבחות על המשקוף ועל שתי המזוזות כנגד ג' מזבחות שאברהם בנה.

ועוד צ"ב מ"ש רש"י שאברהם לא הקריב אלא איל ומשמע שבשאר המקומות לא היו בכלל קרבנות, וקשה דבמדרש בפ' נשא (יה) אי דאין מזבח בלא קרבן (כה"ק באילת השחר). ועוד, שהרמב"ן כתב שאברהם הודה להשם הנכבד וזבח זבח תודה וכונתו להודות על בשורת הזרע ובשורת הארץ [וצ"ל שלא היה זה קרבן תודה אלא עולה ככל העולות שהיו קודם מתן תורה רק הכוונה שבא על הבעת תודה אבל ההנהגה היתה של עולה שהרי בזבחים קטז' יש נידון אם בני נח הקריבו שלמים או רק עולות]. ואולי נאמר שכונת רש"י לא על ההדגשה של איל אחד אלא מין אחד ולכן אפשר לומר שכל הקורבנות האחרים גם היו אילים ולכן מדגיש בלעם פר ואיל במזבח. ולפי הבנתו הבין שכמה סוגי בהמות יש להם מעלה גדולה יותר.

אך מה שיש להעיר בדברי רש"י מדוע לא החשיב את המזבח שהקריב עליו יעקב בדרכו למצרים (פר' ויגש מוא), וא"כ היו ח' מזבחות. ואפשר לומר כי בנין מזבח לא מוזכר שם ויתכן שהשתמש במזבח שאברהם בנה שם. אך א"כ צ"ב למה נחשב המזבח של הר המוריה בתוך השבעה שהרי היה זה המזבח שהקריב עליו אדם הבל ונת. אכן בזה י"ל דכיון שכתוב בו הלשון ויבן מזבח מתייחס לאברהם, ויתכן שנהרס מפעם לפעם והיה צורך לתקנו ויתכן גם שנפגם ואברהם תיקן אותו ועי"ז נחשב שבנאו. ולפ"ז ע"כ שהמזבח של אברהם בבאר שבע שעליו הקריב יעקב, היה קיים ושלם ולא היה צורך לבנותו כלל.

והנה בפר' ויגש שם נאמר ויזבח זבחים, וכתב הרמב"ן שיעקב מפני פחד השם הקריב שלמים להשלים אליו כל המידות ע"כ. משא"כ שאר קרבנות האבות שהיו עולות. ונראה לומר כי כל המזבחות של האבות היה בהם ענין של ריצוי והודיה להשם על כל ההבטחות והבשורות הטובות ולכן הם היו עולות שיש בהם ריצוי. וכנגדם ערך בלעם שבעה מזבחות והקריב עליהם פר ואיל ובזה רצה לרצות את ה' שיסכים לקלל את ישראל. [אך בלעם לא ידע כי כל המזבחות נבנו ע"י ציווי השם, או שהיה הכרח לרצות והרי זה כמו ציווי, וכמו שמפרשים בפס' ויבן נח מזבח, שהוא מלשון הבין שיש לבנות מזבח ממה שנצטווה שיכניס לתיבה שבעה ושבעה ע"כ שרצון השם שיקריב קרבנות].

ולפ"ז יתכן ליישב דמשו"כ לא מנה רש"י את המזבח שעשה יעקב בדרכו למצרים כי שם זה היה זבחים דהינו שלמים, וענינו היה להשלים אליו כל המידות וכמו שדרשו שלמים שמטילים שלום בעולם, ואינו משום ריצוי, לכן אין המזבח הזה נחשב בתוך השבעה. ומבואר גם השיטות שהמזבח דעקידה לא נחשב (כנ"ל), משום שהוא נבנה לעקידת יצחק, אבל הקרבת האיל לא היתה בציווי השם לכן לא מונים אותו, ובדעת רש"י שמנה אותו י"ל דס"ל שאברהם אמר אלוקים יראה לו השעה לעולה בני, דהינו שבנה את המזבח גם על הצד שיקריב עליו איל, וחשב בדעתו שזהו ציווי השם.

פסול בעל מום בהקרבת האבות

הרב אליעזר היין

בבעל הטורים בפרשתנו [לב, כן] כתב "ויגע בכף ירכו - לפוסלו מהעבודה, לפי שקנה מעשו הבכורה, שבהן העבודה".

הנה בסוגיא דזבחים קטז'. מבואר שעד מתן תורה הקריבו רק בבמה מדין בני נח. עוד מבואר שם שבקרבן בן נח הקרב בבמה בעל מום כשר, ומחוסר אבר פסול [אמנם ראה שעה"מ פ"א מהל' שחיטה]. ובפשטות, מאחר שעשו את המקריב כקרב [זבחים דף טזא,] גם כאשר המקריב, הבן נח, בעל מום - הוא כשר להקריב, ואילו כאשר הוא מחוסר אבר - פסול. וראיתי בשם הגאון האדר"ת שעל פי זה מובן היטיב דברי בעל הטורים. דהמלאך רצה לעשותו מחוסר אבר ולפוסלו מההקרבה. ובכך יישב את קושיית ערוגת הבושם שהעיר מ"ט כתוב בפסוק כי המלאך לא יכול לו, והרי רש"י שם פירש שקולית הירך התקוע בקילבוסת נתקעקע ממקומו, ונעשה יעקב טריפה, ומכאן שיכול המלאך לו? אמנם לאור דברי בעה"ט חפץ המלאך לעשותו מחוסר אבר ולפוסלו מעבודה, אלא שיה לא עלה בידו והוא הצליח לעשותו 'רק' בעל מום, ובעל מום כשר להקריב ע"ג המזבח. וראה בזה עוד בספר שלמי" זבחים שם.

אמנם העיר שם דבמש"ח פר' וישלח [לג, יח] כתב "ויבא יעקב שלם.. ויצב שם מזבחה, שבסוכות עדיין לא נתרפא מצלעתו והיה בעל מום, ופסול להקריב אפילו בבמה דידן כמבואר רפ"ב דזבחים [שם], לכן בנה בית ולא מזבח והקריב קרבנות". והזבחים צריכים עיון רב, שהלא התבאר שבבמה, בן נח כשר להקריב בעל מום, שהרי עשו את הקרב כמקריב, וכמו שקרבן בעל מום שאינו מחוסר אבר כשר, כך המקריב רשאי להקריב כל שאינו מחוסר אבר, ומ"ש ברפ"ב דזבחים שבע"מ פסול להקריב בבמה הוא דווקא בקרבנות ישראל, ומדוע צריך היה יעקב להירפא מצלעתו.

ומוכרח לומר דהמש"ח פליג בהא וסבירא ליה שבימקריב בעל מום' גם בבן נח ובבמת נח פסול הקרבן. ובאמת מצאתי שזו שיטת המש"ח בעוד מקום, שבבראשית יז, א כתב "התהלך לפני והיה תמים, שכ"ז שהערלה בך אתה בעל מום לפני... ומחלל עבודה, וגם בבמה פסול בעל מום להקריבו".

ומקור לזה נמצא בבראשית רבה [לז, דאיתא: "אמר רב הונא משום ר"א בנו של ריה"ג, נח כשהיה יוצא מן התיבה והכישו ארי ושרבו, ולא היה כשר להקריב, והקריב בני בנו תחתי". ובספר תורת הבמה ביאר דקדוק הקמת המשכן דהעבודה היתה דווקא בבכורות נפסל המקריב אם היה בעל מום, דכיוון שהיה דין מיוחד שהבכור הוא הראוי להקרבה הרי נאמרו בהקרבה זו דינים נוספים וכגון שלא יהיה על מום, אמנם לאחר הקמת המשכן, דניטלה העבודה מהבכורות, לא נאמרו דינים מיוחדים במקריב, וכל בן נח מאוס וערל רשאי להקריב, שפיר כשרה ההקרבה אף על ידי בעל מום. לפ"ז מבואר מדוע הדגיש בעה"ט את עובדת היות יעקב 'בכור', ולא סתם 'בן נח', שכן רק עובדת היותו 'בכור' גרמה לו [לשיטת המש"ח אך לא לפי בעה"ט במסקנתן] להיפסל עקב היותו בעל מום.

אמנם נראה דכונת המש"ח אחרת לגמרי. הנה בפרשת אמור [כב, ט] כתב המש"ח וז"ל: "דבאבות מיום שנימול אברהם אבינו ויצא מכלל בני נח, לא הקריבו עופות.. ונשאר עליהן [על העופות] דין קרבנות בן נח... וכמו דמום לא פסול להם בקרבנותיהם [של בני נח, אלא רק מחוסר אבר] כן היו ערלים כשרים להקריבם, דערלות הוה כמום, כמו שביארנו לעיל שעשה קרב כמקריב".

מבואר דלאבות לא היה כלל דין של בני נח, וגם לקרבנות הבהמה שהקריבו. וא"כ ברור מדוע יעקב אבינו לא יכל להקריב את קרבנו, שכן פסול בעל מום פוסל בישראל וכמפורש בזבחים קטז' ה"ל. אלא שמה שעדיין צריך בירור הוא המש"ח בבראשית יז, והמדרש על פסולו של נח, הלא לנח היה ודאי דין של בן נח והוא, כפי שנאמר, הקריב גם עופות. וצ"ל דנח לא היה רק בעל מום אלא מחוסר אבר ממש וכ"כ בס' יד החכמה, וזה עדיין טעון ביאור.

הרב יעקב הירשמן

א. המשך חכמה (פר' ויגש ע"פ ויזבח כו' לאלקי אביו יצחק) כתב: ודע דאמרו אבל כל ד' אינו משלח קרבנותיו דכתיב שלמים בזמן שהוא שלם (מ"ק ט"ו) ולכן בשעה שפירש ממנו יוסף והתאבל עליו יעקב כל הימים היה חסר שפרשה ממנו שכינה לא הקריב קרבנות. אולם כשידע שיוסף חי ותחי רוח וכתרגומו רוח נבואה לא היה חסר משלימותו לכן אמר ויסע יעקב וכל אשר לו, שכל אשר לו בכוחות נפשו היו שלמים אתו לכן נסע באר שבע ויזבח זבחים. עכ"ל המשך חכמה. והנה עיקר דבריו פשוטים ומתוקים, דאף שיעקב אבינו לא היה בו אז דין הגמור של אבל, מ"מ **התנה** כל השנים כמו אבל, כך ביאר לי ת"ח אחד.

ואולי יש לפלפל זהנה באמת מצאנו בראשונים ד' נוסחאות בביאור הילפותא (שם במ"ק ט"ו ב') "שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן", דרש"י שם פירש בזמן שהוא שלם בדעתו שדעתו מיושבת עליו עכ"ל, ולפ"ז רחוק קצת מש"כ המשך חכמה שכל זמן שפירש ממנו יוסף לא הקריב, דלכא"ו אף שהיה לו צער מ"מ אטו כל כך הרבה זמן לא היה דעתו מיושבת עליו. אמנם רש"י בכת"י (מודפס שם בצד) פירש כשהוא שלם שלם בשמחה נאכל ואכל אינו שלם עכ"ל, לפ"ז יתכן שפיר דברי המשך חכמה דאמנם לא היה בשמחה כל הזמן שפירש ממנו יוסף.

והראב"ד (בפירושו על תו"כ פר' ויקרא דיבורא דנדבה פרק ט"ז ג') העתיק שם: לכן בקרוב שלמים שכל מי שהוא בשלום מביא אותם עכ"ל, ושמעתי לבאר דשלם הכוונה שהוא בשלום עם הבריות, ואבל מרוב צערו אינו קשור עם הבריות.

ובשיטה לתלמיד רבינו יחיאל מפאריס (על הגמ' במ"ק) כתב בזה"ל: שהוא שלם. פי הקו' שהוא שלם בשמחה. וקשה למורי הר"ר יחיאל ז"ל דגבי מצורע נמי דמביעיא לן בסמוך אם משלח קרבנותיו אמאי לא פשיט ליה נמי מהאי קרא דהא מצורע נמי אינו שלם בשמחה דכתיב ביה [ויקרא י"ג] בדד ישב מחוץ למחנה מושבו וגו' ונראה לי לפרש שלם שאינו... לאפוקי אונן שחסר מקרוביו אבל מצורע חלוי אינו משום חסרון, כיון שיכול להתרפאות וכן פי הר"ר יוסף ב"ר משה... עכ"ל. ולכא"ו היות וליעקב עברו כ"כ הרבה שנים כבר ממילא אי"ז גדר **חסר** אלא כבר הוקבע המציאות שיוסף איננו, [וכמו אחר ימי אבילות שכבר מותר להקריב אף שעדיין חסר - הרי לנו דכשעובר זמן מהחסרון כבר ממילא לא חשיב חסרון כלל], והנה באמת המשך חכמה דקדק בלשונו שהיה חסר שפרשה ממנו שכינה, ולא כתב שחסר לו יוסף, אבל גם על זה יש לדקדק שאחרי שעבר כ"כ זמן כבר אינו גדר של חסרון כלל. [ובכלל מה שכתב חסרון נבואה, צריך ביאור דבגמ' לא למדנו סוג חסרון כזה, וי"ל דאמנם בגמ' לא איירי מזה כי אינו מצוי כלל, ורק אצל יעקב אבינו לגודל מעלתו חשיב חסרון מה שפרשה ממנו שכינה]. וכ"ז לפלפולא בעלמא, וכאמור.

ב. כתב הריטב"א (שם במ"ק) ד"ה אבל אין משלח קרבנותיו. שמעתי מרבותי דהיינו קרבנות שאין מחוסר כפרה מרן כגון שלמים, אבל חטאות וקרבנות הבאים על חטא משלח שלא יהא עומד בחטאו ומחוסר כפרה עכ"ל הריטב"א.

והנה בספר מצבת משה (על מ"ק שם) על דברי הריטב"א, דלכאורה נראה לי ראי' לדבריהם מהא דערכין דף ז' (עמוד א') היוצא ליהרג מזין עליו מדם חטאתו ומדם אריוהו חטא באותה שעה אין נדקקין לו מפני שאין מענין דינו ע"ש. ומשמע דלולא טעם עינוי היה מביא כפי שיהא לו כפרה וה"ה באבל. אך תמיהני דזבחים דף צ"ט ע"ב מסיק בהך ברייתא דר"ש דמביא הכא דה"ה תודה ועולה ובכור ומעשר מניין לרבות חטאת ואשם ת"ל זבח כו' ע"ש, ומבואר דגם חטאת אינו מקריב כשאינו שלם דהיינו באבילות, וכן נראה מסתימת דברי הרמב"ם פ"ב מהל' ביאת מקדש הל' י"א שלא חילק כלל בזה. וע"כ צריך לחלק דביוצא ליהרג אם לא עכשיו אימתי דאין כפרה למתים ולכן לא קפדינן אהא דאינו שלם בדעתו לעכב בשביל זה כפרתו לגמרי לולא טעם דעינוי הדין דאליהם יותר, אבל באבל דמצי להביא כפרתו בכלות ימי אבלו ואין נפ"מ אלא למהר כפרתו על זה קפדינן מפני שאינו שלם כן נראה לי עכ"ל ספר מצבת משה.

והנה מה שהוכיח מהגמ' בערכין כדברי הריטב"א, הנה יש לדון לפ"ד השיטה לתלמיד רבינו יחיאל מפאריס הנ"ל שיסוד הילפותא הוא לאפוקי אונן **שחסר** מקרוביו, הנה לפ"ז אין שום קושיא מהגמ' בערכין דאף שיוצא למות מ"מ אינו חסר כלל. ופשוט. ועוד יש להעיר דמה שניחא ליה לבעל המצבת משה שהגמ' בערכין סיעתא לריטב"א, לכאורה אדרבה יש קושיא מזה למה הריטב"א לא הזכיר הגמ' בערכין שמזה הוכחה למה ששמע מרבותיו, ועכ"ל שאין מזה ראי', וזה מבי' טעמי, או כמו שנתבאר לפי השיטה לתר"י מפאריס, או כמו שמדחה בעל הספר הנ"ל דיוצא ליהרג אם לא עכשיו אימתי.

ג. הנה שם על ספר הנ"ל יש הגה"ה מארץ צבי שכתב על הקושיא מזבחים דף צ"ט: היא תמיה רבתא על רבותיו של הריטב"א. ומפני חומר הנושא אולי י"ל דהריטב"א ורבותיו מחלקים בין אונן לאלב והא דמרהב בזבחים חטאת ואשם הוא רק באנינות וכדמוכח לישנא דר"ש שלמים כשהוא שלם מביא ואינו מביא כשהוא אונן כו'. ובסוגיין דקאמר אבל אינו משלח קרבנותיו היינו כל ז' ימי אבילות ובה ס"ל להריטב"א ורבותיו דמחוסרי כפרה משלחים אע"ג דמיתתי ראי' ע"ז מכרייתא דר"ש ור"ש באונן מיירי. ולפ"ז ל"ק על רבותיו של הריטב"א מסוגיא מפורשת דזבחים.

אמנם עיקר חידושושם ליתא דבהדיא איתא בתוספתא ריש פרק י"א דזבחים וז"ל אין אונן רשאי להביא זבחים כל שבעה אחד זבחים שהן ראויין לבא נדבה ואחד זבחים שאין ראויין לבא נדבה ואפי' יין ואפי' עצים לבונה כו' עכ"ל, הרי דכל שבעה אסור אפי' קרבנות שאין ראויין לנדבה ומשמע אפי' מחוסרי כפרה. ועפ"י תוספתא הנ"ל פסק הרמב"ם כן בפ"ב מהל' ביאת מקדש הל' י"א ע"ש. עכ"ל הארץ צבי.

בקושיה **הרב יחזקאל סנדומירסקי** (בגליון קס"ט) על מ"ש בס' האשכול בטעם שאין איסור אותו ואת בנו בבן פקועה, משום דאינו נקרא "בן", עד שיצא ממעי אמו. וקשה מפרשת תולדות דכתיב "ויתרוצצו הבנים בקרבה", ומבואר דנקרא בן גם קודם שיצא לאויר העולם.

הרב משה הלר שליט"א הביא שכדברי האשכול כן כתב גם בספר העיטור הל' שחיטה, וכתב שם בפ"י השער החדש וז"ל, ראיתי לחיבור אחד מחכמי הקראים על הל' שחיטה שהשיג ע"ז מדכתיב ויתרוצצו הבנים בקרבה, וזפת רותח יוצק לתוך פיהם דהתם כבר נולדו בשעת כתיבת התורה, ועיין בראב"ע שם מש"כ בזה ונקראו בנים על שם סופם יעו"ש ואולי כיון למה שכתבת, עכ"ל.

ועוד כתב הרב משה הלר לישב דברי האשכול והעיטור, דרק לגבי האב והאם לא מיקרי בן עד שיוולד, דכמו למ"ד עובר ירך אמו דמיקרי אם, ה"ה גם למ"ד לאו ירך אמו מ"מ כיון שהוא אגוד במעי אמו סברי האשכול והעיטור דאף דלא מיקרי אם אבל עדיין לא מיקרי בן, אבל לגבי הבן עצמו ולגבי אחיו שפיר מיקרי בן גם קודם שנולד, ושפיר כתיב ויתרוצצו הבנים בקרבה [וע"כ אין הכוונה שם לגבי רבקה שהרי היא חשבה שיש לה בן אחד]. וכענין זה ראיתי בס' בית האוצר לר"י ענגיל כלל ד' שכתב מעצמו דהטעם דלא אסרינן שחיטת מעוברת משום אותו ואת בנו הוא משום דלא מיקרי בן עד שיוולד, וכתב שם שזהו רק כלפי האם ולא כלפי האב, יעו"ש בארוכה, וע"ע בס' ברכת כהן להגר"ש דויטש שליט"א על התורה פ' תולדות. אולם מהאשכול והעיטור שהביאו כמה פסוקים גם על האב מוכח דסברי דגם כלפי האב לא מיקרי בן, אלא די"ל דמ"מ לגבי עצמו ואחיו מיקרי שפיר בן וכנ"ל.

ושוב מצאתי עוד ביש"ש יבמות סוף פ"ט שכתב וז"ל, ונ"ל דלא אקרי זרע בתורה אלא הנולד, דכתיב כי שת לי אלקים זרע וכן יראה זרע יאריך ימים, **אבל אף במעי אמו קרוי בן דכתיב ויתרוצצו הבנים בקרבה**, ומשום הכי נראה לי מי שנודר בין איש בין אשה לא אשתה יין עד שיהי' לי זרע לא ישתה עד שנולד, עכ"ל. ומבואר בדבריו שאם נודר עד שיהי' לי בן מותר כבר קודם שנולד, הרי דלמד מהאי קרא דגם כלפי אביו ואמו מיקרי בן [וגם נקט דלא כהשער החדש הנ"ל]. ויש להעיר עוד דבשו"ת רעק"א ח"א סי' קע"ב הקשה אמאי לא אסרינן לבוא על אשתו מעוברת משום בא על בתו, ולפי מה שנקטו האשכול והעיטור דלא מיקרי בן ובת לכה"פ לגבי האב מיושב שפיר. עכ"ד הרב הלר.

והמקשה ציין לתורה תמימה בפר' כי תצא עה"פ ובן אין לו שכ' דבגמ' בנדה מד. מבואר דלא כהיש"ש, דאיתא שם דדוקא אם נולד נקרא בן ופוסטר בן היבום ולא כשהוא עובר, (וכד' האשכול).

והגר"ר שמואל ח. דומב שליט"א הוסיף לציין לדברי הבית יצחק אבה"ע ח"א סי' נד סוף אות ז שהרמב"ם אתא לאפוקי מקושיא זו ולכן פסק שמותר לשחוט בהמה מעוברת. [והאר"ק בענין זה הרבה בספרו יד לחכמה על ויקרא (כת"י) בפר' תזריע].

הרב מרדכי דב אינדיג שליט"א כתב דאפשר לומר שהיש"ש לא נחלק כלל על הנ"ל, דהנה כתב בספר בית האוצר (ח"א כלל ד) דאב כלפי בנו נחשב אב גם במעי אמו, אבל אם אינה נחשבת אם עד שתלד, והוכיח כן מרש"י במגילה. וממילא י"ל שכל דברי האשכול הוא רק לדינים של אם ביחס לבנה אבל ביחס לאב נקראים בנים, וזהו כוונת הפסוק "הבנים בקרבה" - בנים של אב, ומדויק מדכתיב "הבנים", ולא בניה.

והוסיף דהכי נמי יש להקשות מהפסוק ברות "העוד לי בנים במעי" ויש קצת משמעות שהיא מיחסת אחריה את הבנים. ובאמת בהגהות יד שאול יו"ד סימן ר"י"ז הוכיח כן כשיטתו וכשיטת היש"ש ודלא כאשכול, מפסוק זה ברות, והאמת שגם שם נוכל לומר שהכוונה בנים של אב ול"ק על האשכול.

והרב ישראל זית שליט"א הוסיף שאפילו לפי מה שהביא הגרע"א ביו"ד סי' פ"ז לדיוק מפירש"י שאב העובר מקרי אב משעה שהוכר העובר, מ"מ עדיין י"ל דאין שם בן לעובר. וסמך לזה מתרגום אונקלוס עה"פ האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו (במדבר יא,יב), ות"א האב אנא לכל עמא הדין, אם בני אינון, ע"כ, הרי שעל ההריון תרגם לשון 'אב' ועל הלידה תרגם לשון 'בן' והיינו משום דשם 'בן' הוא רק לאחר לידה.

**גליון שבת חנוכה (קע"ב)
בעניני הלל בהלכה ובאגדה:**

**אמירת ההלל - חידו"ת והערות
הלל והודאה - מאמרים
פרקי ההלל - ביאורים**

ד"ת יתקבלו עד יום שני כ"ג כסלו בלילה.

מזבח ומצבה

באברהם מצינו בג' מקומות (יב-ז, ח; יג, יח) שבנה מזבח, וכן ביצחק (כו, כה). וביעקב, מלבד המזבחות שבנה בשכם (בפר' לג, כ) ובבית אל (לה, א), מצינו שגם הקים מצבה, בצאתו לחרון (כח, יח) ובחזרתו (בפר' לה, יד) ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר אתו מצבת אבן".

והחילוק בין מצבה למזבח, כ' רש"י בפר' שופטים (טז, כב) שמצבה היא אבן אחת, וכ' הרמב"ן בפר' וישלח דכבר פירשו רבותינו ההפרש שבין המצבה למזבח, שהמצבה אבן אחת והמזבח אבנים הרבה. וכוונתו לירוש' בע"ז (פ"ד ה"ד) מצבה כל שהוא יחידית, מזבח כל שאבניו מרובות. ועי' ע"ז נג: דמזבח הוא מאבנים הרבה, ועי' חזו"א סי' כ סק"ו דסגי בג' אבנים ולדעת הרמב"ן יש חילוק נוסף כמו שכ' (שם) ונראה עוד **שהמצבה תעשה לנסך עליה נסך יין וליצוק עליה שמן**, לא לעולה ולא לזבח, והמזבח להעלות עליו עולות ושלמים.

עי' ברד"ק (יג, יח) שבניית המזבחות היתה לפרסם שמו ית'. וכ' באברהם **"ובכל מקום שהיה קובע שם מקום היה בונה מזבח וקורא בשם ה'".** (וע"ע יב, ח) וכן במ"ש "בית אלקים" ביעקב (לה, ז, כח, כב), כ' "שיבנה שם בית ומזבח לבוא שם כל עובד אלקים, ולהתפלל ולעבוד שם לאלקים".

עי' בתורת העולה לרמ"א (ח"ג פל"ז) שבכל המקומות שנאמר באברהם שבנה מזבח ולא נאמר שהקריב עליו קרבן, הוא משום דבאמת לא הקריב קרבן, עד ברית בין הבתרים. אלא בנה מזבח בלבד.

היתר המצבה בזמן האבות

כ' רש"י בפר' שופטים (טז, כב) בפס' לא תקים לך מצבה אשר שנה - ואע"פ שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנאה מאחר שעשאוה חק לע"ז (והוא עפ"י הספרי). ועי' משך חכמה (כח, יח) שיעקב לא בנה מזבח כיון שחשש שיקריבו עליה לע"ז, משא"כ מצבה שאין דרך עובדי ע"ז להקריב עליה.

וכ' האבן עזרא (ויצא) **ורבים יתמהו איך הקים יעקב מצבה**, והנה שכחו כי י"ב מצבות הקים משה, והכתוב לא אסר לשום מצבה לשם, רק אמר לא תקים לך מצבה אשר שנה וכו', ע"כ. ודעתו דאיסור מצבה הוא רק לע"ז. וכ"מ ברמב"ן פר' שופטים שההיתר ליעקב הוא מפני שעשה לשמים ובימיו לא נאמר עדיין ובחוקותיהם לא תלכו (שאסור גם כשעושה לש"ש). ועי' רמב"ן בס"פ תולדות (כו, ה) דיעקב הקים מצבה מכיון שבאותו זמן עדיין לא נאסרה.

ועי' מש"ח בס"פ ויצא, שיעקב איחר נדרו מכיון שבמשך כ"ב שנה הללו התחילו הגויים לעשות מצבות לע"ז, ולכן נמנע מלהקים מצבה. (אכן מהרמב"ן הנ"ל בפר' שופטים ל"מ כן).

דין יציקת השמן על המצבה

במצבה שעשה יעקב בצאתו לחרון, כתיב (בר"פ ויצא כח, יח) **וַיִּצְקֶם יַעֲקֹב בְּבֹקֶר, וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׁם מִרְאֲשֵׁיתוֹ וַיִּשָּׂם אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצֶק שָׁמֶן, עַל רֵאשֵׁיהָ, וַנִּרְאֶה דִּנְחֻלְקוֹ הָרֵאשֻׁנִים אִם הִיא רַק קִידוּשׁ לַעֲתִיד [וַיִּיאֵ דַהֲזַמְנָה בַעֲלָמָא], או שבזה גופא היתה עבודה כמנחת נסכים.**

הרד"ק כ' ב' דרכים בזה ויצק שמן על ראשה **כדי להכירה** בשובו דרך שם שיעשה שם מזבח ויקריב עליו, כי כתם השמן לא ימחה במי מטר. או היה יציקת השמן לעבודה **כמו נסוך היין**. ע"כ.

וברמב"ן (הנ"ל) מבואר כצד הב' דהיא כמצבה רק שחלוק בתכליתו, וכן באב"ע משמע דהיא היתה עבודה מצד עצמה, ויל"ע לפי מה דאי בפדר"א שהשמן ירד לו מהשמים, היאך כשר למנחת נסכים, והרי הוא שמן של נס.

אך הרשב"ם כ' דמה שיעקב יצק שמן על המצבה, הוא **שמשה אותה לקדשה** להקריב עליה קרבנות בשובו, וכדכתיב במשכן וכליו וימשחם ויקדש אותם. [והוכיח כן מדכתיב (בס"פ ויצא לא, יג) "אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה"].

וכ"כ הספורנו שקידש אותה שתהיה מצבה כשיקימנה בשובו. (וע"ע לק' במ"ש הכלי חמדה).

וכן משמע ברש"י בס"פ ויצא בפס' אשר משחת שם מצבה (לא, יג) שפי' ויצק שמן על ראשה **להיות משוחה למזבח**.

אכן הרא"ם שם ביאר דאינו משיחה ממש ככלי שרת, אלא לשון גדולה שהזמין אותה לעבודת הקרבנות. ולפי"ד צ"ל כעין הדרך הא' ברד"ק שהיה להיכר ולסימן. וכ"כ האב"ע "להכירה בשובו".

ולד' הרשב"ם והספורנו שמעיין חידוש דאף במצבה בעי משיחה לקדשה, והק' הגר"ד (מובא בגבורת יצחק ויצא) משבועות טו. דכל הכלים שעשה משה משיחתו מקדשתו, מכאן ואילך עבודתו מחנכתו, הרי דהמשיחה היא הלכה מיוחדת בכלים שעשה משה. וי"ל דבכה"ג שאין עבודה לחנכו דהא הקדיש כדי להקריב רק בשובו, מוכרח שהקידוש יהיה ע"י משיחה.

דין מזבח כמצבה שעשה יעקב

עי' מש"ח (כח, יח) דיעקב הקים את המצבה בבוקר דוקא, משום שאין בונין ביהמ"ק בלילה. ועי' פנים יפות דמה שלא חשש שמא ההר נעבד לע"ז ואבניו פסולות למזבח. הוא כיון שנעשו אבן אחת דהוי שינוי, שמכשיר נעבד.

החזקוני (כח, כב) הקשה איך עשה מזבח מן האבנים ששם מראשותיו הא הדין (בזבחים קטז): דאבנים שהשתמש בהן הדייט פסולות למזבח. וכ' דבבמת יחיד אין להקפיד. וכע"ז כ' הטור בפ"י התורה (כח, יח) דבבמה שרי.

והמנ"ח (מג, תמה דבזבחים משמע שאף בבמה אסור. [ועי' מקור ברוך ח"א ב' בישוב ד' הטור שבמצבה אין דין מזבח]. ות"י באופן אחר עפ"י הילקוט (ק"ט) שהאבנים היו ממוזב דעקידה, וכיון שהיו כבר קודש לא נאסרו ע"י שימוש הדייט.

ובזית רענן על הילקוט הק' איך השתמש באבני המזבח לשכב עליהן והרי היו מעילה, ותי"ץ שלא שכב עליהן אלא עשאן כמין מרזב. ולפי"ז מיושב גם הנ"ל. ועי' חת"ס (או"ח מ) שהביא את הז"ר וכ' דאפי' אם נימא דשכב ממש עליהם [ומותר משום פיקו"נ], מ"מ כיון דהוה אבני מזבח לא נאסרו ע"י שימוש הדייט דאין אדם אסור דבר שאינו שלו. ועי' כלי חמדה שכ' ליישב עפ"י הרמב"ן דמצבה היא רק לנסך ולא לקרבן, וי"ל דדוקא מזבח אסור בשימוש הדייט ולא מצבה.

ועוד תי' בכלי חמדה עפ"י הפדר"א (פל"ה) שהשמן ירד לו מהשמים, [והו"ל דין נסך המשחה], ולכן קודם שבא השמן עשאה יעקב רק מצבה ובזה לא נאסר שימוש הדייט, אך אח"כ שבא השמן ויצק עליו נתקדש ע"י שמן המשחה ונעשה דבר חדש לגמרי (עי"ש), וממילא אין פוסל מה שהיה בה שימוש מקודם. [וסייעתא לדבריו מהרשב"ם והספורנו הנ"ל]. ועי' פנים יפות דמשום הא גופא הוצרך למשוח את המצבה ולהקדישה אע"פ שכבר היה קדוש מאברהם, כיון שיצא לחולין ע"י שהשתמש, וזהו שאמר "ואנכי לא ידעתי" דמועל בשוגג מחלל.

דין המצבה שעשה יעקב בחזרתו

מלבד המזבח אשר בנה יעקב בבית אל (בפר' וישלח לה, ז), כתיב (לה, יד) **וַיִּצֶב יַעֲקֹב מִצְבֵּה... וַיִּסֶךְ עֲלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֶק עָלֶיהָ שָׁמֶן.** ועי' באבן עזרא ב' פירושים, אם יוצב הוא על העבר שהקימה כבר בצאתו, או שהציב כעת פעם שניה, והכריע כפי הראשון, וכן הסכים הרמב"ן. [והרד"ק כ' כפי הב'].

דעת האב"ע דהעבודה היתה רק ביציקת השמן, [אבל מ"ש "ויסך" הוא לרחוץ אותה]. אך בתרגום יב"ע מבואר דהנסכים היו **ניסוך היין וניסוך המים**, "ארום כדן עתידין למעבד בחגא דמטליא". [וכן יל"ד מל' הת"א "ניסוכין" בל' רבים]. וכ"כ הרד"ק נסך יין, ויצק עליה שמן למנחה גם כן, וכ"מ במד"ד (פע"ח) כל השנים שעשה יעקב בבית אל לא נמנע מלנסך, עי"ש.

וכ' המש"ח (בפר' ויגש מו, א) דהיין והשמן שעשה כאן על המצבה, היא מנחת נסכים, דמתנדב אדם יין ושמן בפני עצמן (מנחות קד:), ולא שהיו נסכים הבאים עם הזבח שהרי היו על האבן ולא על המזבח.

הקרבה בכבורות

תנן בזבחים קיב: עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בכבורות. וכ' הרמב"ם בפיה"מ שהעבודה לעולם רק בכבורות מאדם ועד מרע"ה. ומקורו במד"ד פר' במדבר (ד, ח) אדה"ר היה בכורו של עולם וכיון שקירב קרבנו וכו'. ואי שם במדרש וכי אברהם היה בכור, אלא מפני שהיה צדיק נמסרה לו הבכורה והקריב, [ועי"ש כעין זה לגבי שם]. וביאר הט"ז (דברי דוד תולדות) **שלא היה איסור לזר להקריב**, אלא שמן הסתם חלקו כבוד לבכורות. ועי' גור"א ר"פ תולדות.

ומבואר מהמדרש דאברהם לא הקריב מדין בכור, אלא מדין כהן גדול כשם בן נח. ובהגהות הר"א סילבר על המקור ברוך (מהדו"ח עמ' תז) ביאר לפי"ז מה דילה"ק איך חשב אברהם לשחוט את בנו והלא נעשה אונן ולא יוכל להקריבו, אלא כיון שהוא כה"ג עובד כשהוא אונן.

קרבן פסח

בהכנת "שני גדיי עזים" ליצחק, כ' רש"י שהאחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים, ויסודו בפדר"א (פל"ב) וכן בתרגום יב"ע דהיינו פסח וחגיגה. והרד"ל כ' דאינו אלא זכר לפסח. אכן בל' היב"ע וברש"י מבואר דהוא דין קרבן פסח.

והכלי חמדה (תולדות) ביאר בזה דמשו"כ הוצרך לצוותו על הגזל (רש"י כז, ג) אע"פ שהוא מז' מצוות ב"נ. דמצד גזל י"ל דמותר משום גזל עכו"ם, אבל מ"מ ל"ח לכס (שי' היראים), והיו חסרון בקר"פ.

ועי"ש שהק' איך ציווה לצוד מן ההפקר והרי ק"פ צריך ביקור ד' ימים. ובס' ניר לדוד (הל' ק"פ) הביא מהגרא"ז שמכאן ראינו לשי' הרמב"ם שאין חובת ביקור בק"פ. עוד הקשו איך יעקב הביא לו והרי הפסח אינו נאכל אלא למנוייו, (עי' צ"פ עה"ת).

קושיא

יש להעיר אם בחיוב תשלומי ארבעה וחמשה בגבג בעינן דוקא טביחה ומכירה או דסגי בנשתרש בחטא [עפ"י הברייתא דרבי עקיבא ב"ק סו' ב]. דהמנ"ח הביא מהרשב"א עט' א' בשם הראב"ד בטעם הברייתא שם דגבג הנותן חייב דו"ה אף דבעלמא אין נתינה בכלל מכירה מפני שנש"ת רש בחטא, וכיו"ב כתב המהרי"ט בדעת הרמב"ם דאף בטביחה ומכירה אשלד"ע והשולח חייב דו"ה מפני שנהנה [וכיו"ב י"ל מפני שנשתרש בחטא, ואאמוה"ג זלה"ה בספרו כתב בדעת הרמב"ם דישלד"ע ואכ"מ], ומאידיך תנן דהנחור והמעקר פטור מדו"ה ומפרש"י דהא לאו שחיטה היא כלל אף דנהנה ונשתרש בחטא דמוכרו לנכרי, וצ"ע.

הרב אריה שפירא

תגובות

במה שכתב הרב עזרא קלרברג בשם הגר"ש וולבה זצ"ל שקוראים את התינוק על שמו של הנפטר רק אם נפטר לפני לידתו. יש להעיר שמוכח דלא כן מהמובא במעשי למלך שהיה החפץ חיים מספר על הגר"ר שלמה קלוגר זצ"ל, שהגיע לברית מילה לשמש כסנדק, ונאמר לו שאבי הילד נמצא במצב של גסיסה והקרובים ממתנים ליציאת נשמתו כדי שיוכלו לקרוא לך הנימול בשם אביו, וכששמע הגר"ש את הדברים צויה למול את הבן ללא שהיות. לאחר מכן נכנס בעצמו אל החולה וראה שפקח את עיניו והחל להתאושש, ולאחמ"כ הסביר שלמד כן מדחז"ל שהמלאך רפאל שריפא את אברהם הלך גם להציל את לוט. ונראה מזה שזכותו של לוט לא היתה מספיקה בכדי שישלחו מלאך מיוחד להצילו, אלא דוקא אגב אברהם. וכך גם כאן הורה להתחיל בעריכת הברית, ואז כשיבוא אליהו הנביא לברית, יביא עמו אגב כך רפואה שלמה גם לאבי הבן. עכ"פ.

ובעיקר מה שכתב לשאול מה מקורו של הגר"ש וולבה ז"ל בזה, נראה עפ"י הרב מאיר מנדלסון בגליון זה מהרמב"ן שטעם קריאת השם ע"ש של נפטר הוא ע"פ הגמ' עה"פ וזרח השמש ובא השמש, עד שלא שקעה שמשו של זה זרחה שמשו של זה. ומהמעשה שהובא בכת"ס עה"ת (בקו' אהל לאה בראש הספר, בהנד"מ עמ' יח ד"ה והנה) בשם החת"ס מוכח דהיינו דוקא אם נולד לאחר הפטירה. וע"ע בשו"ת יחוד"ח ח"ו (של"ה בהערה) ובס' בנאות דש"א על קהלת (עמ' כב).

הרב משה פרץ, מקסיקו

נושאי הגלינות הבאים

וישב - עניני חלומות
מקץ [חנוכה] - הלל
ויגש - כבוד אבי אביו
ויחי - אמירת ברוך שכמל"ו

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל' בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net או בתיבות "עומקא דפרשה": בכניסה לאוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח. בג. הדרומית - ביה"כ"נ משובב נתיבות, נתיבה"מ 90. אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים. ד"ת בדפים בכת"י ברוך מתקבלים עד יום א' בלבד. בדיסק ובמיייל יש להעביר עד יום ג' בלילה.

להנצחות
ופרטום בגליון:
052-7678393

המעוניינים להשתתף ולכתוב בקביעות
נא לפנות לטל' 052-7678393

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות,
בכל ערש"קיש לשלוח בקשה לכתובת:
gal200@neto.bezeqint.net

רחל וילדיה אחרונים

מכאן למעשה, האחד שכלל ש"העולם" מבוזה את בני התורה, כך אדרבה ואדרבה זהו הסימן הגדול ביותר שכאן הוא כבוד התורה, שהרי זהו מקומה להיות "אחרונים". והשני, שכל מיני חשיבויות הקיימות בדורנו הן שייכות ל"בני השפחות ראשונה", והחשיבויות האמיתיות היחידה היא אך ורק מעלתם ודרגתם המופלאה של העמלים בתורה ויראי חטא באמת. ורחל מבכה על בניה - בני התורה, והקב"ה מבטיחה וישבו בנים לגבולם.

מוגש ע"י:

ארגון "משובב נתיבות"
מרכז להצלה רוחנית

מקובלנו מקדש הקדשים אדונו הגר"א זיע"א שדורנו דור עקבתא דמשיחא נרמז במעשה אבות בצורת הפגישה האחרונה בין יעקב לעשו, שחילק את הכלל באופן של וישם את השפחות וילדיהן ראשונה וכו' ואת רחל ואת יוסף אחרונים. דהשפחות וילדיהן ראשונה מרמז שהאפסטרופסים יהיו הפחותי דרגה, ואילו יוסף ורחל שהם התלמידי חכמים הם האחרונים בחשיבות שנתת להם בתוך הכלל ישראל, כמו שאחז"ל שהכמות סופרים תטרח ויראי חטא ימאסו.

ואנן יתמי דיתמי שזכינו מחד לרבינו תורה נשגב בדורנו, ומאידיך לנסיונות נוראים ועצומים, מים עברו על ראשנו, ויודעים אנו שבעקבתא דמשיחא אנו שרויים. אך שני לימודים גדולים יש לנו להוציא

ברגע האחרון!! לפני שיהיה מאוחר

ארגון משובב נתיבות

מרכז להצלה רוחנית

057-3133330

057-3102044/8/9

057-3140000

לקביעת חברותא 9141217 24 שעות ביממה

דרושים לחברותא לזמן חורף

טלפון	שעה	מקום	נושא
052-7668481	אפשר שנתיים	בית שלום	גמ' ע"ז פ"ב
9298517	11:00-1:00 חלקי	עדיף איזור היכל יצחק	גמ' נזיקין
054-8485609		ברכפלד	גמרא, בהספק
9760861		בית אבא, אוה"ח 27	כלאים בעינין
057-3148949		גבעה דרומית עדיף נאות שמחה	גמרא, עדיף באנגלית
052-7630461	8:00-9:00	ברכפלד	גמ' עדיף יבמות
054-8442987		זכרון משה	גמ' (בכל שפה)
9744391	5:00-7:00	בית תפילה, גדרותית	גמ' ופוסקים
054-8402217	11:00-1:00	חפציבה	גמ' מסדר מועד או מ"ב הל' שבת
054-8415279		זכרון משה	גמ' רש"י
054-8457657	6:00-7:00		דף היומי
050-4172314	7:00	קצות החושן	דף היומי
054-8445116	10:00-12:30		פתוח
9744264		נתיבה"מ 109	פתוח
052-7698547	9:00-12:40	זכרון משה, נתיבה"מ	קנין הלכה דרשו
052-7631465		פתוח	קנין הלכה דרשו
050-4166947	יום 1 - שעה	ביכ"נ שאגת אריה	מ"ב הל' שבת
052-7113600		המרכז	טוש"ע ח"ים
054-3031919	8:15-9:30	פתוח	פתוח
0504168069	9:30-10:15	עמל התורה מנ"ח 7	שיעור נ"ך - דניאל
054-8429484		חברון, רח' שד"ח	סדר מועד עמוד ליום
9763175	4:00-6:00	קמח	פתוח/ דף היומי
052-7648316	6:00 מ	עדיף ברכפלד	פתוח
9740162	5:00-6:00		פתוח
050-4123974			אלו מציאות בעיני הכנה לשיעור
052-7620812	4:00-7:00 עד שעה וחצי	בין קמח עד המרכז	יורה דעה
9760861	6:10-6:55	בית אבא, אוה"ח 27	הלכות סת"ם
057-3140959		כולל לבו חפץ רח' שאגת אריה	קנין הלכה דרשו - מקוואות
050-4116367		נאות שמחה	מפעל הש"ס 20 דף לחודש
052-7156073		זכרון משה	גמ' ביצה, דף לשבוע
054-8477779	7:30-10:30 עד שעה וחצי	היכל יצחק	דף היומי
054-8463106	7:00-9:00 3/4 שעה	דרכי איש ברכפלד	גמ' ברכות
9108045	9:15 מ	בבית, מש"ח 10	גיטין או הלכות גיטין
054-8416011		עדיף ברכפלד	גמ' ברמה בסיסית ביותר
050-4190258	9:00-10:30 חצי שעה	בטלפון	שו"ע כסדר בלי גוי"כ
052-7662966	7:00-8:00		גמ' או הלכה
052-7118669	9:00-10:00 1-2 בשבוע	היכל יצחק	הל' סת"ם
052-7648316	8:00 מ		עדיף משניות או הלכות
9798459	8:30-10:00	קמ"ח	קנין הלכה דרשו
9742237	9:30-10:30	גבעה דרומית	פתוח
052-7679759	פעם בשבוע 9:00-10:30	רמלה	לימוד יהדות עם בחורים רציניים [לב לאחים]
050-4150453		ברכפלד	מחפש שיעור בהלכה
052-7683128		חפציבה	גמ' ארבעה אבות משניות

בוקר

אחר הצהריים

ערב

מוצ"ש

תכנית "שמח תשמח" הלוואות בפריסה של 200 תשלומים

לפרטים: הרב א. ארנפרוינד 050-4150605

למען עתיד ילדיך

הקופה שגדולי הדור סומכים וממליצים עליה
תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

